

Zicht op sociale veiligheid

Een vroegsignaleringsysteem voor bewoners

Bijna iedereen voelt zich wel eens onveilig. Uit de studie *Angstige burgers?* (2006) van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat mensen zich vooral 's avonds en buiten de eigen woonomgeving onveilig voelen. In de afgelopen maanden heeft NIZW Sociaal Beleid in twee stadswijken, namelijk De Pijp in Amsterdam en de Beverwaard in Rotterdam, met bewoners en andere partijen gesproken over de aanpak van sociale veiligheid in hun buurt.

De stadswijken verschillen sterk van elkaar (zie ook de kaders met wijkomschrijvingen). Maar ze hebben als overeenkomst dat het modale wijken zijn waar veiligheid een belangrijk issue is en waar juist ook bewoners een belangrijke inbreng kunnen hebben bij de verbetering hiervan. Beide wijken zitten op een kantelpunt. De situatie vraagt om een voortdurende actieve aanpak van sociale veiligheid. De bewoners zijn extra alert op de problematiek rond leefbaarheid en sociale veiligheid. Wat zien zij in hun leefomgeving? Wat zijn de belangrijkste veiligheidsproblemen in de buurt? Hoe is de samenwerking met politie, welzijn, gemeente en de woningcorporatie? Aan de hand van literatuurstudie en het onderzoek in de twee stadswijken is het vroegsignaleringsstelsel voor bewoners ontwikkeld. Deze bestaat uit een lijst van indicatoren. Dat wil dus niet zeggen dat alle genoemde indicatoren in De Pijp of de Beverwaard aanwezig zijn. De indicatorenlijst is zo gemaakt dat deze in elke wijk toepasbaar is. We maken onderscheid tussen indicatoren van sociale wanorde en indicatoren van fysieke wanorde. Voorbeelden van sociale wanorde zijn kinderen die elkaar slaan, burens die harde muziek draaien en jongeren die rondhangen in de portieken. Voorbeelden van fysieke wanorde zijn kapotte lantaarnpalen, dichtgetimmerde ramen en geveltuinten waar meer troep dan groen in staat. De lijst is bedoeld voor bewoners. Waar moeten zij op letten om de veiligheid in hun directe leefomgeving te handhaven of verbeteren? Waarom? Hoe? En wie hebben ze daar voor nodig?

Wat is sociale veiligheid?

Sociale veiligheid is een breed begrip, waar tal van verschijnselen onder vallen. Meestal wordt niet veiligheid bedoeld maar juist het tegengestelde: onveiligheid. Onveiligheid hangt nauw samen met een dreiging: het risico om slachtoffer te worden van misdrijven en overtredingen. Deze dreiging zorgt voor gevoelens van angst. Bijvoorbeeld de angst om 's avonds alleen over straat te gaan. Volgens Jaap Timmer (lector Veiligheid en Sociale Cohesie, Christelijke Hogeschool

Windesheim) leidt angst tot passiviteit. Bange mensen gaan risico's uit de weg, en daardoor presteren, participeren, consumeren, investeren en innoveren zij minder. Angstgevoelens worden verergerd door de aanwezigheid van criminaliteit. Maar andersom wil het niet zeggen dat in buurten waar weinig criminaliteit is buurtbewoners zich ook veilig voelen. Een voorbeeld is de aanwezigheid van overlastgevende jongeren, zogenaamde hangjongeren. Van hun aanwezigheid gaat een dreiging uit. Ze maken herrie, rotzooi en hebben een grote mond. Buurtbewoners ervaren dit als overlast en voelen zich onveilig, zonder dat daadwerkelijk sprake is van een crimineel feit. Het terugbrengen van het aantal gemeten criminele feiten is daarom niet voldoende. In de aanpak van sociale veiligheid is het verminderen van onveiligheidsgevoelens van bewoners minstens zo belangrijk. Om dat te bereiken is de inzet van bewoners nodig. Het belang van deze inzet wordt in verschillende rapporten bevestigd, bijvoorbeeld is het rapport *Zekere banden* (2002) van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Daarin wordt erop gewezen dat door onderlinge banden (sociale cohesie) tussen buurtgenoten de kans afneemt om slachtoffer te worden van criminaliteit en onveiligheidsgevoelens verminderen.

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

Veiligheid als politiek issue

Met de nota *Samenleving en criminaliteit* (1985) plaatste de commissie Roethof veiligheid en (kleine) criminaliteit op de agenda. Designaleerde knelpunten waren onder meer het toegenomen alcohol- en drugsgebruik, het afnemende gezag van de overheid, individualisering en het afnemende normen- en waardenbesef. Twintig jaar later bestaan deze knelpunten nog steeds en in de loop der jaren heeft het issue sociale veiligheid meer gewicht gekregen. De meest recente veiligheidsnota *Naar een veiliger samenleving* (2002) stelt als doelstellingen dat de feitelijke criminaliteit en overlast moeten afnemen én dat de burger zich aanmerkelijk veiliger moet gaan voelen. Instanties,

diensten, bedrijven, maar juist ook burgers worden opgeroepen hun verantwoordelijkheid te nemen en bij te dragen aan de verbetering van de veiligheid.

Veiligheidspacten

Voor de aanpak van veiligheid zijn verschillende disciplines nodig die elkaar in kennis en vaardigheden kunnen aanvullen en helpen. Jaap Timmer (lector Veiligheid en Sociale Cohesie, Christelijke Hogeschool Windesheim) spreekt van maatpacten: veiligheidspacten op maat waarmee burgers, groepen en bedrijven zelf, samen én met de overheid voor veiligheid in hun omgeving kunnen zorgen. Enkele bondgenoten daarbij zijn politie, gemeente, zorginstellingen, scholen, ondernemers en bedrijfsleven. De veiligheidspacten moeten probleemgedrag voorkomen of bijsturen en de gevolgen ervan indammen of herstellen. Hans Boutellier (hoogleraar Politie- en Veiligheidsstudies, Vrije Universiteit) vergelijkt het veiligheidsveld met een voetbalveld. Justitie staat in het doel met de politie in de verdediging om risico's te beperken. In het middenveld staan organisaties die andere primaire doelstellingen hebben maar zich ook bekommeren om veiligheid, zoals welzijnsinstellingen, onderwijs en woningcorporaties. Deze professionals stellen normen om probleemgedrag te voorkomen, bij te sturen, te beperken of herstellen. Ten slotte vormen de bewoners met hun verbanden (sociale cohesie) de voorhoede. Bij grote problemen moet de politie in actie komen. De bal is dan te ver is doorgesloten om bewoners in te zetten. Met behulp van arrangementen, backing en coaching kan door een actieve inzet van het middenveld de bal weer naar voren worden gespeeld.

Partners in de wijk

De verschillende instellingen in de wijk hebben elkaar nodig voor een brede aanpak van de veiligheid (zie kader 'Veiligheidspacten'). De politie is handhaver van recht en openbare orde, hulpverlener en maatschappelijk partner in de veiligheidszorg. De gemeente is verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid, en is tevens de schakel tussen verschillende organisaties. Zorginstanties zijn de ervaringsdeskundige als het gaat om bijvoorbeeld 'multiprobleem'-gezinnen, verslaving en psychische afwijkingen.

Welzijnsinstellingen en scholen kunnen door scholing en vorming een bijdrage leveren aan de buurtveiligheid. Voor het beheren van de leefomgeving is samenwerking nodig. Bijvoorbeeld: na klachten van buurtbewoners

'Wildplassen, typisch een probleem voor een hoerenbuurt. Mannen legen eerst hun zakje voordat ze bij de hoeren naar binnen stappen.' (Buurtconciërge)

over zwerfafval rond een basisschool geeft de gemeente de afvaldienst opdracht om vaker de vuilnisbakken te legen. Maar dit heeft alleen zin als de school ook de kinderen aanspreekt om afval in de afvalbak te gooien in plaats van op straat.

'De meester houdt de spelende kinderen nauwelijks in de gaten, en loopt verderop zijn sigaretje te roken. Ondertussen slaan en spugen ze elkaar en maken ze rotzooi. De meester hoort bij de kinderen te lopen om ze te corrigeren.' (Bewoner)

TABEL 1: Partners in de wijk

De politie en het stadstoezicht hebben direct met de veiligheid in de buurt te maken. Om de sociale veiligheid te verhogen zijn ook andere partijen nodig. Deze tabel geeft een overzicht van mogelijke samenwerkingspartners.

BEHEER & ORDE

Deelgemeentebestuur, Gemeentewerken (infrastructuur) Milieudiensten, Afval- en reinigingsbedrijven, Woningcorporatie (huismeester), Politie (wijkagent, buurtregisseur), Stadstoezicht

WELZIJN & ZORG

Opbouwwerk, Jongerenwerk, Jeugdzorg, Bewonerscommissies, Jongerenorganisaties, Vereniging van Eigenaren (VVE), GG&GD / GGD, Ggz

LOKALE ECONOMIE

Winkeliersverenigingen, Ondernemers

ONDERWIJS

Basisscholen, Roc's

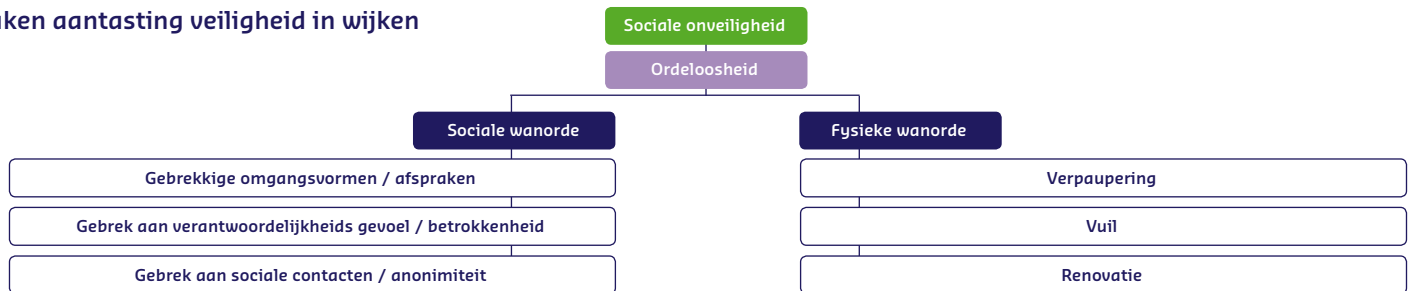
Bewoners in actie

Volgens de publicatie *Investeren in vermogen* (2006) van het Sociaal en Cultureel Planbureau groeit in Nederland het aantal bewonersinitiatieven om hun buurt veiliger te maken. In deze buurten ervaart men sterker een afname van geweld, lastig gevallen worden op straat en overlast van jongeren. Bijvoorbeeld in het Laakkwartier in Den Haag zijn bewoners als straatvertegenwoordigers de ogen en oren van de straat. En in de Beverwaard in Rotterdam staan enkele bewoners in direct contact met de politie: via een sms-bericht worden zij gewaarschuwd wanneer er verdachte personen zijnesignaleerd. De rol van bewoners gaat in de veiligheidsaanpak ook verder. De politie spreekt van preferente burgers: bewoners die in staat zijn nauw samen te werken met de wijkpolitie en informatie kunnen verlenen. Deze preferente burgers krijgen bevoegdheden, zodat zij werk van de politie kunnen overnemen. Met het toekennen van deze bevoegdheden moet voorzichtig worden omgegaan. Actieve bewoners zijn kwetsbaar en het risico van represailles is een reëel gevaar. Een ander bezwaar is dat de politie van oudsher specifieke bevoegdheden heeft die horen bij haar rol als handhaver van het recht en orde. Politieagenten worden gescreend, getraind en tijdens hun loopbaan wordt gecontroleerd of zij deze bevoegdheden rechtmatig toepassen. Het is wellicht dan ook een brug te ver deze bevoegdheden over te hevelen naar actieve bewoners.

'Het werd een strijd. Het leek wel of ik een guerrilla voerde met de jeugd. Als je als politie strepen droeg hadden ze geen respect voor je.' (Buurtregisseur)

Tabel 3: Oorzaken aantasting veiligheid in wijken

Tabel 4: Waar moet je op letten?

Sociale wanorde	Indicatoren	Waarom?	Wat te doen?	Met wie?
Gebrek aan omgangsvormen / afspraken	Verruwing in speelgedrag van kinderen Respectloos omgaan met natuur en dieren	Kinderen en jongeren hebben niet altijd geleerd respect te hebben voor anderen en zijn slecht aanspreekbaar op hun gedrag.	Met ouders of docent in gesprek gaan over het gedrag van hun kinderen. Doe dit samen met andere bewoners. Kennis en betrokkenheid vergroten het respect, projecten over natuur en dieren kunnen daarbij helpen.	Andere buurtbewoners Jeugdwerk (welzijn) Onderwijs
	Geluidsoverlast	Wat de een als muziek in de oren klinkt, is voor een ander lawaai. De overlast kan leiden tot stress en agressie. Geluid kan onbedoeld ontstaan (door klussen, een verjaardagsfeestje of door gebruik van machines), anderzijds kan geluid ook het doel zijn (muziek afspelen of maken). Er bestaan op dit gebied ook wetten: Wet geluidhinder, Hinderwet en de Luchtvaartwet.	Informeel of anderen ook hinder ondervinden en probeer het probleem gezamenlijk aan te pakken. Leg de veroorzaker uit waarom en wanneer u hinder ondervindt. Helpt dit niet, informeer dan naar bemiddeling. Wanneer het om lawaai van wegverkeer of bouw gaat, neem dan contact op met de gemeente. Informeel tevens naar de relevante wetgeving.	Andere buurtbewoners Gemeente Woningcorporatie Buurtbemiddeling Politie (wijkagent / buurtregisseur)
	Geweld of ruzie op straat	Confrontatie met geweld of ruzie op straat geeft een onbehaaglijk gevoel en heeft een dreigende werking. Het sociale veiligheidsgevoel wordt aangetast.	Is er sprake van openlijke geweldpleging of dreigt de ruzie uit de hand te lopen, schakel dan direct de politie in. Grijp niet zelf in. Als het steeds dezelfde personen zijn, schakel dan het welzijnswerk in. Zij kunnen eventueel bemiddelen.	Politie Buurtbemiddeling Welzijnswerk
	Structurele overlast van horeca (geluidsoverlast, openbaar dronkenschap of ruzies op straat)	Eigenaren van horecagelegenheden zijn voor een aanzienlijk deel verantwoordelijk voor het gedrag van hun klanten. Zij moeten overlast tot een minimum beperken.	Inventariseer of andere bewoners ook overlast ondervinden. Spreek de horeca-eigenaar aan als er regelmatig overlast plaatsvindt. Heeft dit geen effect, dien dan een klacht in bij de politie.	Andere buurtbewoners Politie
	Burenruzies	Een burenruzie kan voor directe overlast en een dreigende sfeer zorgen. Dit kan angst en stress veroorzaken bij omwonenden.	Probeer samen met andere bewoners te bemiddelen in de ruzie. Als dit geen resultaat oplevert, informeer dan naar buurtbemiddeling. Licht bij bedreiging en geweld de politie in.	Andere buurtbewoners (Deel)gemeente Welzijn Andere buurtbewoners Welzijn Jongerenwerk Politie (wijkagent / buurtregisseur)
	Vreemde taal gesproken in het bijzijn van anderen Vrouwen worden nageroepen door mannen die bij elkaar staan (groepsvorming) Uitschelden Bewoners groeten niet terug	Deze indicatoren geven meestal een gevoel van ongelijkwaardigheid, minachting en uitsluiting en kunnen dreigend overkomen. Het gedrag wijst op het ontbreken van respect en niet weten hoe je met andere mensen omgaat.	Informeel bij de welzijnsinstelling (wijkcentrum) of deze mensen via anderen kunnen worden aangesproken op hun gedrag, bijvoorbeeld via het jongerenwerk. Bij bedreigend gedrag kan de politie worden ingeschakeld.	Andere buurtbewoners Politie (wijkagent / buurtregisseur)
	Wildplassen	De penetrante geur van urine is een van de grootste ergernissen van bewoners. Wars van omgangsvormen plassen wildplassers daar waar het hun uitkomt.	Meld vaste plasplekken bij de gebiedscoördinator (gemeente). Maatregelen: openbare toiletten plaatsen op plekken waar veel geplast wordt, of wildplasser afstraffen door terugspatplaten te plaatsen.	(Deel)gemeente Horeca
	Heling / illegale verkoop op straat	Heling en illegale straatverkoop zijn bij wet verboden. Het kan overlast veroorzaken en andere vormen van criminaliteit aantrekken.	Probeer in kaart te brengen waar, wanneer en hoe vaak het voorkomt. Noteer kenmerken van de betrokkenen. Ga met deze informatie naar de politie.	Politie
	Jongeren die in openbare ruimten blowen en drinken	Naast overlast gaat van groepsvorming een dreiging uit. Onder invloed van alcohol en drugs en het groepsverband voelen jongeren zich in hun gedrag gesterkt en zijn ze meestal niet aanspreekbaar.	Probeer uit te zoeken of de jongeren in de wijk wonen en kijk of ze via anderen kunnen worden aangesproken, bijvoorbeeld het jongerenwerk.	Jongerenwerk Politie
	Asociaal rijgedrag: hard rijden, verkeerd parkeren en tegen de rijrichting in rijden Geen respect voor gezagsdragers	Asociaal rijgedrag leidt tot onveilige situaties voor met name spelende kinderen, fietsers en ouderen.	Wordt de overlast bij herhaling door dezelfde groep mensen veroorzaakt, licht dan de politie in. Inventariseer de onveilige plaatsen en maak de gemeente hierop attent.	Gemeente
Geen reactie of zichtbaar resultaat na melding	Eenzijdige communicatie geeft het gevoel niet serieus genomen te worden en niet te weten wat er met de melding wordt gedaan. Dit kan een gemeenschappelijke aanpak van onveiligheid in de weg zitten.	Kaart het aan bij de gemeente of betreffende instantie, eventueel kunnen zij actie ondernemen. In samenwerking met scholen of het jeugdwerk kan een bijdrage worden geleverd om respect voor gezagsdragers te vergroten.	Leidinggevenden van de instantie (Deel)gemeente Onderwijs Welzijn Jeugdwerk	
Onprofessionele houding van professionals (bijvoorbeeld onverschilligheid, amicaal gedrag, gebrekkige objectiviteit)	Een onverschillige houding kan overslaan naar bewoners en invloed hebben op hun inzet en verantwoordelijkheidsgevoel in de wijk.	Schroom niet om bij de organisatie een klacht in te dienen indien u zich onjuist behandeld voelt door een professional. Probeer uit te zoeken of ook andere bewoners dit hebben ondervonden.	Andere buurtbewoners Overkoepelende organisatie van de professional Andere buurtbewoners	
Ouders en onderwijzers corrigeren slecht gedrag van kinderen niet	Ouders en onderwijzers hebben als taak hun kinderen indien nodig te corrigeren. Doen zij dit niet, dan kan dit het signaal afgeven dat van kinderen (maar ook van andere groepen) elk gedrag geoorloofd is.	Corrigeer het gedrag van de kinderen niet zelf maar spreek de ouders of onderwijzer aan op zijn of haar verantwoordelijkheid. Doe dit waar kan samen met andere bewoners.	Andere buurtbewoners Onderwijs	
Gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel/ betrokkenheid	Gebrek aan toezicht op jonge kinderen (bijvoorbeeld afwezigheid van ouders bij speeltuinen)	Ouders dienen toezicht te houden op hun jonge kinderen. Zodoende kunnen zij opletten en waar nodig ingrijpen en corrigeren.	Zoek contact met het jeugdwerk. Zij kunnen ouders 'opsporen' en hen aanspreken of middels activiteiten stimuleren.	Jeugdwerk
	Mensen spreken elkaar niet aan op storend gedrag	Dit duidt op conflictvermijdend gedrag, onverschilligheid en anonimiteit in de buurt en heeft een negatieve invloed op het sociale veiligheidsgevoel.	Bevorder sociale contacten in de buurt. Als bewoners elkaar beter kennen, neemt de anonimiteit af en wordt de drempel om iemand aan te spreken lager.	Andere buurtbewoners Welzijn
	Gebrekkig onderhoud van collectieve ruimte (zoals het trappenhuis, de gemeenschappelijke tuin, het portiek) Meldingsmoeheid	Dit geeft een signaal af van onverschilligheid, dat ook kan overslaan op andere terreinen (bijvoorbeeld afval op straat). De orde in de wijk wordt hierdoor aangetast. Wanneer bewoners 'meldingsmoe' zijn kan dit betekenen dat de aanpak van sociale en fysieke wanorde door instanties in de wijk tekortschiet. Als er geen meldingen meer worden gemaakt van overlast, kan dit de problematiek verergeren.	Mobiliseer andere bewoners en partners om de betreffende ruimte aan te pakken en te onderhouden. Informeer waarom anderen geen melding maken. Bekijk of er in samenspraak met de relevante instanties opnieuw actie ondernomen kan worden. Wellicht is er in de aanpak van een bepaald thema nieuw leven te blazen, maar zet niet te hoog in.	Andere buurtbewoners Woningcorporatie Welzijn Andere buurtbewoners Relevante instanties in de wijk
	Naambordjes ontbreken aan de deuren	Het ontbreken van naambordjes op de deuren duidt op een gebrek aan binding van de bewoner met de woning en de woonomgeving en op anonimiteit. De bewoners van deze woningen zijn slecht herkenbaar of aanspreekbaar.	Attendeer de huismeester op het ontbreken van naambordjes, zodat hij hierop actie kan ondernemen.	Woningcorporatie
	Buren of buurtbewoners kennen elkaar niet	Als buren elkaar niet kennen, kunnen er ook geen hulprelaties ontstaan. De anonimiteit en het ontbreken van een hulpnetwerk heeft een negatief effect op het sociale veiligheidsgevoel.	Ken uw directe buren. Kijk daarnaast of u in uw straat iets kunt organiseren. Stem dit af met de buurtconciërge of gebiedscoördinator.	Andere buurtbewoners Welzijnswerk (Deel)gemeente
	Groepsvorming naar etniciteit	Als bewoners alleen met leden van hun eigen etnische groep omgaan, geven ze het signaal af dat ze niet voor andere bewoners openstaan. Dit kan onderling wantrouwen veroorzaken.	Organiseer samen met bewoners en het welzijnswerk activiteiten om elkaar te leren kennen. Zoek contact met bekende personen van etnische groepen in de wijk en betrek deze bij het organiseren van de activiteiten.	Andere buurtbewoners Welzijnswerk
	Hoog verloop	Buurten waar het bewonersverloop hoog is, zijn relatief anoniem. Bewoners weten immers minder goed wie er naast hen woont. Buurtnetwerken krijgen daardoor minder de kans om zich te ontplooiën.	Zoek contact met nieuwkomers (zonder hen direct op de huid te zitten). Gun ze even de tijd om te aarden en probeer ze na verloop van tijd te betrekken bij eventuele buurtactiviteiten.	Andere buurtbewoners Welzijnswerk
	Illegale onderhuur	Illegale onderhuur is bij wet verboden en kan andere vormen van overlast en criminaliteit aantrekken. Het leidt tot anonimiteit, en buurtnetwerken kunnen zich minder goed ontwikkelen.	Als u vermoedt dat er illegale onderhuur plaatsvindt, noteer dan de signalen voor uzelf. Schakel daarna de huismeester in. Ook kunt u met uw melding bij de politie terecht.	Woningcorporatie Politie (wijkagent / buurtregisseur)
	Afgeschermd ramen (afgeplakt, planken, lappen stof)	Afgeschermd ramen geven het signaal af dat bewoners iets te verbergen hebben. Dit zou kunnen duiden op illegale praktijken, armoede, verslonzing of verwaarlozing.	Zijn ramen langdurig dichtgetimmerd, schakel dan de huismeester in. Als u een vermoeden hebt van illegale praktijken, neem contact op met de wijkagent / buurtregisseur.	Politie (wijkagent / buurtregisseur) Woningcorporatie
	Tekenen van buitensporige rijkdom (bijvoorbeeld dure auto's voor sociale huurwoningen, jongeren met de duurste merkleding die zich ophouden bij afgedankte panden)	Buitensporige rijkdom kan duiden op criminele praktijken (drugshandel), uitkeringsfraude of illegale wietplantages) en geven bewoners een onveilig gevoel.	Als u vermoedt dat er sprake is van illegale praktijken, neem dan contact op met de wijkagent / buurtregisseur of de huismeester. Trek echter niet te snel conclusies.	Politie (wijkagent / buurtregisseur) Woningcorporatie

Fysieke wanorde	Indicatoren	Waarom?	Wat te doen?	Met wie?
Verpaupering	Gebrekkig onderhoud van woningen	Gebrekkig onderhoud van woningen geeft een signaal af van onverschilligheid en ordeloosheid, die ook kan overslaan op andere terreinen.	Wordt een woning structureel slecht onderhouden, attendeer de huismeester of neem contact op met de eigenaar, VVE of de gebieds-coördinator.	Woningcorporatie Vereniging van Eigenaren (VVE)
	Graffiti	Illegale graffiti geeft een signaal af van ordeloosheid en lokt meer vandalisme uit.	Schakel gemeentewerken in om de graffiti te verwijderen.	Gemeente Gemeentewerken
	Kapotte speeltoestellen	Toestellen waarop kinderen niet kunnen spelen hebben een negatieve invloed op de sfeer en leefbaarheid. Het kan vandalisme uitlokken en bij verwaarloosde speeltuinen bestaat het risico dat zij gebruikt worden door groepen voor wie ze niet bedoeld zijn.	Geef gebreken aan speeltoestellen door aan de dienst Gebiedbeheer of in geval van sociale huur aan de woningcorporatie.	Gemeentewerken Woningcorporatie
	Slechte verlichting (bijvoorbeeld op straat of in portieken)	Slechte verlichting geeft bewoners een onveilig gevoel, er is geen zicht op wat zich afspeelt in de buitenruimte of in het portiek.	Geef gebrekkige verlichting door aan de dienst Gebiedbeheer of in geval van sociale huur aan de woningcorporatie.	Gemeentewerken Woningcorporatie
	Doorgeroeste / kapotte lantaarnpalen Niet onderhouden groen (loshangende takken, zieke bomen) Overwoekerde geveltuinen	Slecht onderhouden straatmeubilair en groen geven een signaal af van onverschilligheid en ordeloosheid, wat kan overslaan op andere terreinen.	Geef de klacht direct door aan de dienst Gebiedbeheer, de buurtconciërge of de huismeester (zie ook 'Gebrekkig onderhoud collectieve ruimte').	Gemeentewerken Woningcorporatie
	Hekwerk dat niet goed afsluit	Een hek dat niet goed sluit geeft overlastgevende jongeren of andere ongewenste groepen gemakkelijk toegang tot niet openbare ruimtes.	Geef dit door aan de dienst Gebiedbeheer of in geval van sociale huur aan de woningcorporatie.	Gemeentewerken Woningcorporatie
	Langdurig leegstaande woningen	Langdurig leegstaande woningen lokken vandalisme uit en geven de buurt een desolate sfeer.	Als woningen langdurig leegstaan, informeer dan bij de woningcorporatie of de gemeente wat het vooruitzicht is voor deze woningen. Vraag eventueel om tijdelijk verhuur of toezicht.	Woningcorporatie (Deel)gemeente
Renovatie	Hondenpoep Vuilniszakken op straat Grofvuil Zwerfvuil Autowrakken met een stapel bekeuringen onder de ruitenwisser Fietswrakken Winkelwagentjes Aanhangwagens Onverantwoordelijk omspringen met sloop, bouw en renovatie woningen Open straten en stoepen Onnodig lang durende ouwwerkzaamheden in openbare ruimten Verzakkingen Losse tegels Belemmering doorgang en bereikbaarheid (afgesloten wegen)	Vuil op straat leidt tot onverschilligheid ten opzichte van de leefomgeving. Het trekt ongedierte aan en heeft meer vuil tot gevolg.	Als je weet van wie het afval afkomstig is, spreek diegene daar dan op aan. Als dit niet helpt of als de eigenaar onbekend is, meld het vuil dan bij de gemeente.	Gemeente, bureau Handhaving Milieu Afval- en reinigingsbedrijf Politie (wijkagent / buurtregisseur)
		Renovatiewerkzaamheden zijn soms noodzakelijk. Als werkzaamheden echter te lang duren of overmatig zijn, kan overlast ontstaan. Het incasseringsvermogen van bewoners wordt dan op de proef gesteld, wat leidt tot stress en irritatie.	Informeel bij relevante instanties (gemeente, woningcorporaties) naar de plannen en eisen van de werkzaamheden. Schroom niet om een klacht in te dienen als u overmatige hinder ondervindt of als diens of afspraken niet worden nageleefd.	(Deel)gemeente Woningcorporatie

Wijkomschrijving de Pijp, Amsterdam

Aantal inwoners: 33.518
Sociale huurwoningen (%): 33
Particuliere huurwoningen (%): 51
Koopwoningen (%): 16

De Pijp is een populaire woonwijk en uitgaansbuurt in stadsdeel Oud-Zuid. Het is een gemengde wijk, waar studenten, jonge gezinnen, ondernemers, ouderen en ook dames van lichte zeden wonen. Er zijn ongeveer 120 nationaliteiten vertegenwoordigd, daarvan vormt de Marokkaanse nationaliteit de grootste groep. Daarnaast is het hoge aantal bewoners afkomstig

uit Westerse landen opvallend. De trendy wijk wordt ook wel vergeleken met de studentenwijk Quartier Latin in Parijs. Terwijl de Pijp vroeger een arbeiderswijk was, is tegenwoordig ook de hogere inkomensklasse vertegenwoordigd. Het is een wijk die in de lift zit, maar ook zeker zijn problemen kent. De Pijp is verdeeld in twee delen, namelijk de Oude Pijp en de Nieuwe Pijp. Het stratenpatroon kent een duidelijke blokkenstructuur van Berlages hand. Na 1980 heeft in beide delen stedelijke vernieuwing plaatsgevonden. Woningen zijn gesloopt, maar de nadruk van de vernieuwing lag op behoud en renovatie. Vooral in de Oude Pijp

wordt functiemenging nagestreefd. Naast woningen zijn hier veel winkels, bedrijven, horecagelegenheden en de bekende Albert Cuypmarkt. De markt trekt dagelijks veel mensen van buiten en zorgt daardoor voor een enorme hoeveelheid afval. De wijk scoort dan ook hoog wat betreft rommel op straat. Voor bewoners is dit een van de grootste ergernissen. Daarnaast is de aanwezigheid van dronken mensen, alcoholisten en drugsverslaafden op straat in de Oude Pijp een probleem. In de Nieuwe Pijp zijn het voornamelijk jongeren die voor overlast zorgen. Door de veelvuldige negatieve aandacht van de media is vooral de Diamantbuurt bekend en berucht.

Wees er vroeg bij!

Sociale controle en orde zijn volgens Gabriël van den Brink (lector Gemeenschappelijke Veiligheidskunde, Politieacademie) noodzakelijk om wanorde en delicten tegen te gaan. Problemen moeten in de kiem gesmoord worden, want te ver doorgeschoten problemen leiden tot een risicovermijdende houding van bewoners. Geleid door angst en meldingsmoeheid nemen zij een passieve houding aan. Het is daarom van belang adequaat te reageren op eerste tekens van verval, en de stille codes achter deze tekens te begrijpen. Het vroegsignaleringssysteem voor bewoners sluit daarop aan. Door indicatoren aan te reiken kunnen bewoners vroegtijdig tekens herkennen en problemen signaleren. De theoretische grondslag hiervoor ligt in de 'Broken windows'-theorie (zie kader). In tabel 4 is een overzicht van indicatoren opgenomen. Hoe kunnen bewoners tekens van verval vroegtijdig signaleren? Hoe moeten zij omgaan met de signalering van dergelijke tekens om het sociale onveiligheidsniveau beperkt te houden? En wie hebben ze daarvoor nodig?

Broken windows

De 'Broken windows'-theorie van Wilson en Kelling (1982) wijst op de noodzaak om problemen aan te pakken als ze nog klein zijn. De theorie laat zien dat wanneer kleine tekens van verval in woonwijken niet vroegtijdig worden aangepakt, deze door een sneeuwbal-effect tot vergaande verloederding leiden. Een gebroken ruit in een gebouw wordt als voorbeeld gegeven. Dat kan onbelangrijk lijken, maar als het niet wordt gerepareerd kan het tot gevolg hebben dat er meer ruiten worden ingegooid. De volgende stap is dat jongeren op een zeker moment het gebouw in gaan en vernielingen aanrichten. Vervolgens komen de junks en daklozen en in hun gevolg de dealers. Kortom, het verval treedt in en de feitelijke criminaliteit kan in zo'n omgeving gedijen. Voor bewoners geeft dit het signaal af dat hun omgeving onbeheersbaar is geworden. De centrale gedachte in de 'Broken windows'-theorie is dat bewoners en instanties van meet af aan optreden tegen vormen van wanorde voordat deze de leefbaarheid in wijken aantasten. Een buurt die haar 'broken windows' tijdig repareert geeft feitelijke criminaliteit minder kans.

Wijkomschrijving Beverwaard, Rotterdam

Aantal inwoners: 12.432
Sociale huurwoningen (%): 62
Particuliere huurwoningen (%): 4
Koopwoningen (%): 34

De Beverwaard werd begin jaren tachtig gebouwd in de polder ten oosten van Oud-IJsselmonde. De bouwstijl is gebaseerd op het woonerfconcept met veel doodlopende straatjes, verkeersdrempels en groenstroken. Het voorzieningenniveau in de buurt is hoog, er zijn vijf basisscholen, verschillende zorg- en welzijnsinstellingen, een bibliotheek en een klein winkelcentrum. De meerderheid van de woningvoorraad bestaat uit sociale huurwoningen. Van de bevolking is 40 procent middel- tot hoger opgeleid. Autochtone

Nederlanders vormen iets meer dan de helft van de bevolking, Surinamers en Antillianen vormen daarna de grootste etnische groepen. Sinds 1999 is het aandeel allochtonen in de Beverwaard met ruim 14 procent toegenomen. De leefbaarheids- en veiligheidsproblemen in de Beverwaard hebben weliswaar niet de grimmigheid van Rotterdamse achterstandswijken, maar ze dienen niet minder serieus te worden genomen. Middels uiteenlopende projecten spannen diverse instanties zich in om de leefbaarheid in de Beverwaard te vergroten. Er is resultaat te zien. Op de veiligheidsindex van Rotterdam scoort de Beverwaard nu een 6,3, wat inhoudt dat het een 'aandachtswijk' is. Enkele jaren geleden was de status nog 'bedreigd'. Deze positieve ontwikkeling wil men verder uitbouwen. Dat is

ook nodig omdat recent onderzoek blootlegt dat veel bewoners van de Beverwaard aangeven dat er op het punt veiligheid van hun buurt nog veel te verbeteren valt. Vooral de overlast van groepen jongeren, vandalisme en vuil op straat zijn stenen des aanstoots. De Beverwaard wordt opgedeeld in zestien straatblokcombinaties. De veiligheidsproblemen manifesteren zich niet in dezelfde mate in alle straatblokcombinaties, maar concentreren zich in zes blokken. In deze zes blokken hebben de veiligheidsproblemen zich het afgelopen jaar verscherpt. Zo is bijvoorbeeld het aantal geweldsmeldingen gegroeid. Daarnaast hebben een aantal nare incidenten, zoals overvallen in het winkelcentrum en schietpartijen, impact gehad op het sociale onveiligheidsgevoel van de burgers in de Beverwaard.

TABEL 2: Do's and don'ts

Elke speler heeft zijn eigen taak in het speelveld van sociale veiligheid. Het gaat erom dat spelers hun verantwoordelijkheid nemen en elkaar niet in de weg lopen, maar aanvullen. Deze tabel geeft aan waar deze verantwoordelijkheden beginnen en waar ze eindigen: wat moet je juist wél en wat moet je niet doen?

BEWONERS

- * Wees alert op tekens van wanorde maar blijf realistisch: op straat wordt ook geleefd en dingen gaan nu eenmaal kapot. Probeer de tekens eruit te pikken: gebreken die regelmatig voorkomen of waar lange tijd niets aan is gedaan.
- * Ga niet in je eentje af op overlastgevend jongeren of bewoners, maar zoek partners. Immers: samen sta je sterk. Blijf tijdens een gesprek netjes en kalm en zet de problemen op een duidelijke manier uiteen.
- * Blijf op de hoogte van wat er in de wijk speelt. In de nieuwsbrieven en de buurkrant staat informatie over ontwikkelingen en gebeurtenissen in de wijk en staan contactgegevens van betrokken instanties.
- * Zorg dat je verwachtingen van samenwerking met instanties realistisch zijn. Vraag naar hun mogelijkheden. Houd er rekening mee dat instanties gebonden zijn aan procedures, wetgeving en stedelijk beleid.
- * Ga niet bij de pakken neerzitten als iets niet lukt. Kijk naar wat er wél mogelijk is.

GEMEENTE

- * Zorg niet alleen voor communicatie maar óók voor samenwerking. Overleg op buurtniveau heeft alleen zin als verschillende instanties concreet samenwerken op het gebied van sociale veiligheid. Informatie uitwisselen tussen instanties is niet voldoende.
- * Zorg voor een duidelijke afbakening van verantwoordelijkheden. Lokale spelers moeten elkaar aanvullen. Voorkom dat ze elkaar voor de voeten lopen.
- * Breng de wijk in kaart. Hoe meer reële kennis er over de wijk bekend is, des te beter is in te spelen op specifieke thema's rond sociale veiligheid.
- * Houd met alle bewonersgroepen contact. Vaak kennen wijken verschillende actieve bewonersgroepen. Eenzijdige communicatie met een van deze groepen kan een vertekend beeld van de wijk opleveren.
- * Wees in communicatie met bewoners eerlijk en realistisch. Bewoners zijn relatief ongevoelig voor verhalen die niet kloppen of onvolledig zijn. Ze willen niet met een kluitje het riet in worden gestuurd.

WELZIJNSORGANISATIES

- * Probeer thema's rond sociale onveiligheid op de agenda te krijgen en te integreren in bestaande welzijnsprogramma's. Werk waar het kan samen met relevante partners.
- * Houd feeling met bewoners. Spreek niet alleen met actieve bewoners, maar zet je voelsprietten ook elders in de wijk uit.
- * Fungeer als brug tussen bewoners en politie. Bouw met beide een goede relatie op, zodat bewoners via het welzijnswerk kunnen communiceren over onveilige situaties in hun woonomgeving.

POLITIE

- * Hanteer een actieve houding: houd naast het spreekuur ook regelmatig patrouilles te voet. Dit vergroot de toegankelijkheid voor bewoners en levert agenten meer contact met de wijk op.
- * Ga vertrouwelijk om met bewoners die als 'informant' (kunnen) dienen. Houd rekening met de angst van bewoners voor mogelijke represailles. Probeer contact te leggen met welzijnsorganisaties voor informatie van bewoners.
- * Voorkom populair gedrag. Neem een professionele houding aan en sta bewoners serieus te woord.
- * Zorg bij klachten en informatie van bewoners voor goede terugkoppeling. Bewoners begrijpen best dat iets niet direct kan worden opgelost, maar willen wel weten wat er met hun melding gebeurt.
- * Wees alert op signalen die onveiligheidsgevoelens van bewoners kunnen beïnvloeden: sociale veiligheid draait om meer dan feitelijke criminaliteit alleen.

WONINGCORPORATIE

- * Wees present in de wijk.
- * Communiceer intern over sociale veiligheid en verwante onderwerpen: zorg dat de kennis van uitvoerende medewerkers die in direct verband staan met bewoners, beschikbaar is binnen de organisatie.
- * Spreek in woonblokken meerdere bewoners aan. De mening van een bepaalde groep bewoners is niet representatief voor die van andere huurders.
- * Zorg bij klachten en informatie van bewoners voor een goede terugkoppeling. Bewoners begrijpen best dat iets niet direct kan worden opgelost, maar willen wel weten wat er met hun melding gebeurt.
- * Grijp actief in op overlast, zowel collectieve als individuele. Handhaaf het eigen huurbeleid: afspraak is afspraak.
- * Vier de successen, maar houd aandacht voor structureel beheer. Gebruik vaste routines gericht op 'schoon en heel'.

COLOFON

© 2007 MOVISIE

De inhoud van deze brochure is tot stand gekomen in samenwerking met de Politieacademie: Gabriël van den Brink, Peter van Os en Hani Quint. Dank gaat uit naar diegenen die hebben meegewerkt aan dit onderzoek in de Pijp (Amsterdam) en Beverwaard (Rotterdam).

AUTEURS

Silke van Arum en Vasco Lub

FOTO VOORZIJDE

Hollandse Hoogte

ISBN 978-90-8869-007-5

Te bestellen via www.movisie.nl
(publicaties – leefbaarheid)

MOVISIE – Postbus 19129, 3501 DC Utrecht
T 030 789 2000 info@movisie.nl

Sinds 1 januari maakt NIZW Sociaal Beleid samen met vijf andere landelijke organisaties deel uit van MOVISIE – Kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling.

